

Material na konferencję 19 września 2018 r.

Efekt wahadła

Tak zwany „efekt wahadła” to jeden z koronnych argumentów zwolenników zachowania „kompromisu aborcyjnego”. Ich zdaniem wdrożenie przepisów, które obejmą pełną prawną ochroną życie nienarodzonych w dalszej perspektywie – jeśli władze przejmą ugrupowania proaborcyjne – doprowadzi do reakcji skutkującej wprowadzeniem aborcji na życzenie. Okazuje się jednak, że nie istnieją jakiegokolwiek przykłady potwierdzające tę tezę. Mamy natomiast przykłady świadczące o prawdziwości tezy przeciwnej – zakaz aborcji ratuje życie.

Chile (94 pozycja w Klasyfikacji)

W 1989 r. w Chile wprowadzono całkowitą ochronę życia poczętego¹ poprzez likwidację szeroko interpretowanej i nieostrej przesłanki „aborcji terapeutycznej”. Ostrzegano wówczas, że posunięcie to zakończy się popadnięciem w przeciwną skrajność.

Tymczasem ruch na rzecz dostępu do aborcji rozpoczął walkę o przywrócenie „wyjątków”, nie zaś o szeroki dostęp do aborcji. Po 28 latach do chilijskiego systemu prawnego wprowadzono przepisy zezwalające na aborcyjne uśmiercenie dziecka w przypadku ciąży będącej wynikiem czynu zabronionego, aborcję eugeniczną oraz w wypadku konieczności ratowania – i tak już chronionego wcześniejszymi przepisami - życia matki².

Choć sam fakt ograniczenia ochrony życia w Chile nie jest niczym dobrym, to zaistniała sytuacja wskazuje, że efekt wahadła nie istnieje.

Przy okazji warto podkreślić, że wbrew rozpowszechnianym w mediach nieprawdziwym informacjom, obowiązujące do 2017 r. w Chile przepisy nie uniemożliwiały ratowania życia matki w przypadkach, gdy skutkiem podjętych działań leczniczych mogła być utrata życia przez dziecko. Tak jak we wszystkich krajach całkowicie zakazujących aborcji, w Chile dozwolone były wszelkie czynności lecznicze ratujące matkę, a zakazano jedynie intencjonalnego działania zmierzającego do uśmiercenia dziecka.

¹ Art. 119 Kodeksu sanitarnego z dnia 11 grudnia 1967 r., <https://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=5595> (dostęp: 19.09.2018 r.).

² Ustawa z dnia 23 września 2017 r. o dekryminalizacji dobrowolnego przerwania ciąży w trzech przypadkach, <https://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=1108237> (dostęp: 19.09.2018 r.).

Malta (1-7 pozycja w Klasyfikacji)

Malta gwarantuje ochronę życia na najwyższym poziomie niezmiennie od ponad 30 lat. Pełna prawna ochrona życia od poczęcia została wprowadzona do maltańskiego kodeksu karnego w 1981 r., kiedy to wykreślono z niego tzw. przesłankę „medyczną”³. Choć kodeks był kilkakrotnie nowelizowany, a zmiany dotyczyły także przepisów regulujących ochronę życia – zakres tej ochrony nie uległ od 1981 r. zmniejszeniu.

Regulacje uzupełniające wprowadzone w 2002 r. dotyczyły zakresu kary pozbawienia wolności lub grzywny w przypadkach w których doszło do zawinionego poronienia⁴, natomiast nowelizacja z 2007 r. była związana *stricte* ze zmianą obowiązującą na Malcie waluty (zmieniono wówczas walutę w której określono w przepisie wysokość grzywny)⁵.

„Efekt wahadła” nie zaistniał zatem na Malcie, mimo że pełną ochronę życia zagwarantowano tam ponad trzy dekady temu. Warto dodać, że także maltańska konstytucja w art. 33 gwarantuje powszechne prawo do życia⁶.

Salwador (1-7 pozycja w Klasyfikacji)

Przepisy potwierdzające ochronę życia od poczęcia i obejmujące je ochroną prawnokarną zostały wprowadzone do salwadorskiego kodeksu karnego w 1998 r.⁷. Rok później także konstytucja Salwadoru została uzupełniona o wyrażone *explicite* prawo do życia i jego ochronę od poczęcia.⁸

³ Art. 241-243A maltańskiego kodeksu karnego z 10 czerwca 1854 r., <http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8574> (dostęp: 19.09.2018 r.). Zob. też nowelizację ACT No. XLIX z 20 października 1981 r., <http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lp&itemid=27897&l=1> (dostęp: 19.09.2018 r.).

⁴ Por. nowelizacja ACT No. III z 9 kwietnia 2002 r., <http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lp&itemid=27897&l=1> (dostęp: 19.09.2018 r.).

⁵ Por. Euro Adoption Act, 2006 (Act X of 2006), <http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lp&itemid=20399&l=1> (dostęp: 19.09.2018 r.).

⁶ Art. 22 Konstytucji Malty, <http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8566> (dostęp: 19.09.2018 r.).

⁷ Art. 133 – 137 kodeksu karnego Salwadoru z 26 kwietnia 1997 r., https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/pd5_0.pdf (dostęp: 19.09.2018 r.).

⁸ Art. 1 Konstytucji Salwadoru z 1983 r., <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/els127410E.pdf> (dostęp: 19.09.2018 r.).

Wcześniejsze, obowiązujące od 1973 r. przepisy karne przewidywały dopuszczalność uśmiercenia dziecka przed porodem w trzech przypadkach analogicznych do obowiązujących obecnie w prawie polskim.

W obliczu padających często oskarżeń jakoby prawo chroniące życie w Salwadorze w rzeczywistości godziło w prawa człowieka matki, należy stanowczo przypomnieć, że salwadorski kodeks karny w art. 137 wyłącza odpowiedzialność matki, gdy ta nieumyślnie spowoduje poronienie. Doniesienia medialne o skazaniu matki na 30-50 lat pozbawienia wolności za aborcję czy wręcz poronienie w rzeczywistości dotyczą przypadków w których matka dopuściła się kwalifikowanego zabójstwa jakim jest pozbawienie życia dziecka już urodzonego (art. 129 salwadorskiego kodeksu karnego - dzieciobójstwo)⁹.

Organizacje międzynarodowe walczące o złagodzenie wyroków a nawet o odstąpienie od wymierzenia kary wobec kobiet skazanych z ar. 129 nie walczą zatem o zniesienie prawnej ochrony życia od poczęcia lecz o depenalizację dzieciobójstwa¹⁰. W Salwadorze nie ma zatem podstaw by mówić o „efekcie wahadła”, gdyż to nie przepisy chroniące życie od poczęcia są obiektem, skądinąd niezrozumiałej, krytyki niektórych organizacji.

Ekwador (84 pozycja w Klasyfikacji)

Od 1971 r. w Ekwadorze obowiązuje niemal pełna ochrona życia od poczęcia. Wyjątkiem umożliwiającym aborcyjne uśmiercenie dziecka jest sytuacja w której do poczęcia doszło w wyniku zgwałcenia kobiety chorej psychicznie oraz w wypadku, gdy ciąża zagraża życiu lub zdrowiu matki i nie można go ratować w inny sposób¹¹.

Przepisy chroniące życie w niezmiennym kształcie zostały umieszczone w nowym ekwadorskim kodeksie karnym z 2014 r¹².

Stabilne ustawodawstwo Ekwadoru jasno wskazuje, że „efekt wahadła” nie zaistniał tam pomimo pół wieku obowiązywania przepisów chroniących życie.

⁹ Więcej o przepisach chroniących życie w Salwadorze zob. A. Świerzeńska, *Pełna ochrona życia ludzkiego a dzieciobójstwo w Salwadorze*, <https://ordoiuris.pl/ochrona-zycia/pelna-ochrona-zycia-ludzkiego-dzieciobojstwo-w-salwadorze> (dostęp: 19.09.2018 r.).

¹⁰ Zob. Amnesty International *rozpowszechnia nieprawdziwe informacje na temat ochrony życia w Salwadorze*, <https://ordoiuris.pl/ochrona-zycia/amnesty-international-rozpowszechnia-nieprawdziwe-informacje-na-temat-ochrony-zycia-w> (dostęp: 19.09.2018 r.).

¹¹ Art. 447 ekwadorskiego kodeksu karnego z 22 stycznia 1971 r., http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=195753 (dostęp: 19.09.2018 r.).

¹² Art. 147-150 Integralnego Organicznego Kodeksu Karnego z 3 lutego 2014 r., http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=444012 (dostęp: 19.09.2018 r.).

Dominikana (1-7 pozycja w Klasyfikacji)

Od 2009 r. w konstytucji Dominikany znajduje się gwarancja nienaruszalności prawa do życia każdego człowieka od poczęcia do śmierci¹³. Kodeks karny obowiązujący do 2016 r. obejmował pełną ochroną prawną życie każdego nienarodzonego dziecka¹⁴. Jednocześnie kodeks ten gwarantował możliwość poświęcenia życia dziecka w wypadku zagrożenia życia matki na podstawie przepisów ogólnych. Wprowadzony w 2016 r. nowy kodeks karny nie zmniejszył zakresu ochrony życia poczętego.

Próba zmiany przepisów na niekorzyść dzieci poczętych miała miejsce w 2014 r., gdy parlament Dominikany przyjął nowy kodeks karny, zgodnie z którym wymiar kary za aborcję miał być znacznie zmniejszony, a od kary można było odstąpić jeżeli wszystkie „naukowe i techniczne środki dostępne w celu ratowania obu żyć zostały wyczerpane w możliwym zakresie”¹⁵ (tę drugą zmianę utrzymano w kodeksie z 2016 r.). Kodeks karny z 2014 r. zawierał też delegację ustawową w której miała znaleźć się regulacja dotycząca dopuszczalności aborcyjnego uśmiercenia dziecka w przypadkach „gwałtu, kazirodztwa lub malformacji płodu uniemożliwiających jego samodzielne życie”¹⁶.

Trybunał Konstytucyjny Dominikany uznał jednak procedurę wprowadzenia nowego kodeksu karnego z 2014 r. za niezgodną z konstytucją jeszcze zanim nowy kodeks zdążył wejść w życie¹⁷. Choć Trybunał nie odniósł się do kwestii prawnomaterialnych, a jedynie proceduralnych, to w 2016 r., gdy parlament ponownie uchwalił nowy kodeks karny nie zawierał on już delegacji do wprowadzenia tzw. wyjątków aborcyjnych, które znacznie ograniczyłyby zakres prawnej ochrony życia od poczęcia¹⁸. Takie odstępienie od zmiany regulacji związanych z aborcją wskazuje, że również na Dominikanie nie można mówić o zaistnieniu rzekomego „efektu wahadła”.

¹³ Art. 37 zd. 1 Konstytucji Dominikany, powtórzony w nowej Konstytucji Republiki Dominikany z 13 czerwca 2015 r., http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2017/01/Dominikana_010117.pdf (dostęp: 19.09.2018 r.).

¹⁴ Zob. art. 317 kodeksu karnego Dominikany z 20 sierpnia 1884 r., <https://srhr.org/abortion-policies/documents/countries/01-Dominican-Republic-Criminal-Code.pdf#page=45> (dostęp: 19.09.2018 r.).

¹⁵ Art. 107 kodeksu karnego Dominikany z 19 grudnia 2014 r., <https://oig.cepal.org/sites/default/files/251865974-ley-no-550-14-que-establece-el-codigo-penal-de-la-republica-dominicana.pdf> (dostęp: 19.09.2018 r.).

¹⁶ *Ibidem*, art. 110.

¹⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego Republiki Dominikany z 17 grudnia 2015 r., sygn. TC/0599/15, <https://tribunalsitestorage.blob.core.windows.net/media/13148/sentencia-tc-0599-15.pdf> (dostęp: 19.09.2018 r.).

¹⁸ Art. 225-228 nowego kodeksu karnego Dominikany z 2016 r., <http://www.camaradediputados.gov.do/masterlex/mlx/docs/1D/121E/1259.htm> (dostęp: 19.09.2018 r.).

Gwatemala (1-7 pozycja w Klasyfikacji)

Gwatemala jest liderem obu Ameryk w zakresie ochrony życia ludzkiego na prenatalnym etapie rozwoju¹⁹.

Aborcja od 45 lat (od 1973 r.) zakazana jest przepisami kodeksu karnego, które jednocześnie gwarantują możliwość ratowania zagrożonego życia matki²⁰, a od 33 lat (od 1985 r.) konstytucja Gwatemali chroni życie od poczęcia²¹.

Gwatemala cały czas dąży do udoskonalenia swojego prawa i właśnie jest w trakcie końcowych prac nad wprowadzeniem nowej ustawy o ochronie życia i rodziny. Ustawa ta znacznie wzmocni poziom ochrony życia od poczęcia poprzez m.in. podwyższenie kar za aborcyjne uśmiercenie dziecka, kryminalizację promowania aborcji i zapewniania środków do jej wykonywania, czy też ograniczenie możliwości przeprowadzania zabiegów ratujących życie matki i skutkujących śmiercią dziecka wyłącznie do lekarzy ginekologów²².

Choć projekt cieszy się ogromnym poparciem w samej Gwatemali, o jego odrzucenie apelują międzynarodowe organizacje znane z promowania aborcyjnego zabijania dzieci, m.in. Amnesty International.

Polska (127 pozycja w Klasyfikacji)

Polska jest doskonałym przykładem państwa w którym nie zaszedł „efekt wahadła” pomimo wzmocnienia ochrony życia. Uregulowania obowiązujące w Polsce na mocy komunistycznej ustawy 1956 r. *de facto* pozwalały na tzw. aborcję na życzenie. Ustawa ta dopuszczała bowiem możliwość przerywania ciąży w przypadku „trudnych warunków życiowych kobiety ciężarnej”²³. W 1993 r. ograniczono możliwość aborcyjnego uśmiercania dzieci do obowiązujących po dziś dzień trzech „wyjątków” (eugenicznego, kryminologicznego oraz „medycznego”)²⁴.

¹⁹ Więcej na temat systemu ochrony życia w Gwatemali zob. N. Bernaciak, *Analiza gwatemalskiego projektu ustawy o ochronie życia i rodziny (projekt nr 5272) oraz dotychczasowych działań Gwatemali na rzecz ochrony życia poczętego*, <https://ordoiuris.pl/analiza-gwatemalskiego-projektu-ustawy-o-ochronie-zycia-i-rodziny-projekt-nr-5272-oraz> (dostęp: 19.09.2018 r.).

²⁰ Art. 133-140 Kodeksu karnego z 27 lipca 1973 r., <https://srhr.org/abortion-policies/documents/countries/01-Guatemala-Penal-Code-1998.pdf#page=41> (dostęp: 19.09.2018 r.).

²¹ Art. 3 Konstytucji Gwatemali z 1985 r., <https://www.ine.gob.gt/archivos/informacionpublica/ConstitucionPolitica dela Republica de Guatemala.pdf> (dostęp: 19.09.2018 r.).

²² Projekt ustawy nr 5272 (ustawa o ochronie życia i rodziny): <https://www.congreso.gob.gt/iniciativa-de-ley-detalle/?id=66> (dostęp: 19.09.2018 r.).

²³ Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19560120061> (dostęp: 19.09.2018 r.).

²⁴ Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19930170078> (dostęp: 19.09.2018 r.).

Na brak „efektu wahadła” wskazuje nie tylko nie wycofanie się ustawodawcy z objęcia od 1993 r. lepszą ochroną dzieci poczętych, ale także liczba i różnorodność inicjatyw ustawodawczych, które na przestrzeni ćwierćwiecza pojawiały się w związku z przepisami chroniącymi życie.

- Od 1994 r. podjęto aż 17 prób zmian przepisów chroniących życie od poczęcia.
- Spośród tych 17 inicjatyw tylko jedna, zgłoszona w 2006 r. była projektem ustawy o zmianie Konstytucji. Projekt ten zakładał uzupełnienie art. 38 Konstytucji o wyraźne zapewnienie każdemu człowiekowi gwarancji prawnej ochrony życia od poczęcia²⁵.
- Spośród pozostałych 16 projektów ustaw, aż **10** (pośrednio lub bezpośrednio) zmierzało do **obniżenia** standardu ochrony życia poczętego²⁶, a **6** – do jego **poprawy**²⁷.
- Do 2006 r. nie złożono ani jednego projektu wzmacniającego ochronę życia. W tym czasie procedowano aż 3 projekty mające tę ochronę osłabić.
- Z kolei w latach 2013-2015 składano wyłącznie projekty *pro-life* i ani jednego *pro-death*.

²⁵ Poselski projekt ustawy o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (druk sejmowy nr 993/V kadencja), [http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf/0/79EB9DAFA9F1849FC12571F60033806C/\\$file/993.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf/0/79EB9DAFA9F1849FC12571F60033806C/$file/993.pdf) (dostęp: 19.09.2018 r.).

²⁶ Poselski projekt ustawy o zmianie kodeksu karnego (druk sejmowy nr 157 II kadencja) z 1994 r., projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie Kodeksu karnego (druk sejmowy nr 1502/II kadencja) z 1995 r., poselski projekt ustawy o świadomym rodzicielstwie (druk sejmowy nr 3215/IV kadencja) z 2004 r., poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (druk sejmowy nr 1786/VI kadencja) z 2008 r., poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (druk sejmowy nr 3085/VI kadencja) z 2010 r., poselski projekt ustawy o świadomym rodzicielstwie (druk sejmowy nr 4603/VI kadencja) z 2011 r., poselski projekt ustawy o świadomym rodzicielstwie (druk nr 562) z 2012 r., poselski projekt ustawy o świadomym rodzicielstwie (druk sejmowy nr 1122/VII kadencja) również z 2011 r., obywatelski projekt ustawy o prawach kobiet i świadomym rodzicielstwie (druk sejmowy nr 830/VIII kadencja) z 2016 r., obywatelski projekt ustawy o prawach kobiet i świadomym rodzicielstwie (druk sejmowy nr 2060/VIII kadencja) z 2017 r.

²⁷ Obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 4222/VI kadencja) z 2011 r., poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (druk sejmowy nr 670/VII kadencja) z 2012 r., obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (druk sejmowy nr 1654/VII kadencja) z 2013 r., obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 3806/VII kadencja) z 2015 r., obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (druk sejmowy nr 784/VIII kadencja) z 2016 r. oraz będący przedmiotem Opinii obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (druk sejmowy nr 2146/VIII kadencja) z 2017 r.

- Biorąc pod uwagę powyższe, próżno doszukiwać się jakiegokolwiek zależności między proponowaniem rozwiązań mających na celu poprawę standardu ochrony życia a projektami dążącymi do obniżenia jakości ochrony życia w Polsce.

Podsumowanie

Z powyższych przykładów wynika, że zmienność uregulowań dotyczących zakresu ochrony życia dzieci poczętych uzależniona jest od wielu czynników, m.in. układu sił parlamentarnych, czy orzecznictwa sądów konstytucyjnych.. Brak jest przykładów, które uzasadniałyby tezę, że podniesienie standardu ochrony życia nieuchronnie prowadzi do jego obniżenia, np. poprzez wprowadzenie aborcji na życzenie. Przykłady państw, które zdecydowały się na wzmocnienie prawnej ochrony życia wskazują na tendencję odwrotną – dobre prawo chroniące życie utrzymywane jest przez kilkadziesiąt lat, a są kraje, które będąc już w czołówce klasyfikacji państw chroniących życie, dalej dążą do wzmacniania tej ochrony. Kontrastujące z obrazem państw Ameryki Środkowej doświadczenie państw europejskich wskazuje, że to brak aktywności i działań ze strony obrońców życia i pozostawienie głosu w debacie publicznej organizacjom *pro-death* skutkuje zmianami prawnymi obniżającymi standard prawnej ochrony życia ludzkiego od poczęcia.

Pojawiające się opinie jakoby zwiększenie prawnej ochrony życia miało przyczynić się do radykalizacji postulatów ugrupowań dążących do pełnej legalizacji uśmiercenia dzieci poczętych są nieuzasadnione. **„Efekt wahadła” jest mitem, mającym uzasadniać bierność polityków niepodejmujących niezbędnych działań na rzecz wzmocnienia prawnokarnej ochrony życia. „Efekt wahadła” to także straszak mający powstrzymać ustawodawcę przed odważnym krokiem w kierunku objęcia każdego życia pełnoprawną ochroną.**